

Andrzej Trzeciak

STOCZNIA GDAŃSKA

MIEJSCA, LUDZIE, HISTORIE

ECS

europejskie
centrum
solidarności

7	Gdańska Agora. Europejskie Centrum Solidarności i historyczna Stocznia Gdańska
13	Nieopowiedziana historia Stoczni Gdańskiej
33	Przeszłość i teraźniejszość
35	Historia miejsca
53	Przemysłowe miasto
77	Stocznia dziś
95	Opowieści w przestrzeni
99	Ikony solidarności
127	Obszar A
209	Obszar B
257	Spacerownik
286	Filmy

PRZEMYSŁOWE MIASTO

Gdańsk dnia 4. X 50r.

3

 ZE WSPOMNIENI STOCZNIOWCÓW

Anna Walentynowicz

Nie spałam całą noc. Modliłam się do Matki Boskiej Ostrobramskiej i całą noc drżące serce w mej piersi: czy tylko przyjmą mnie do tej stoczni, czy tylko przyjmą.

Do

Dyrekcji
Stoczni Gdańskiej

w Gdańsku.

Lubczyk Anna
zam. w Gdańsku-Wieszow
ul. Batorego 1/20

Podanie.

Uprzejmie proszę o przyjęcie mnie do pracy
w charakterze pracownicy fizycznej.
Ponieważ mam zamiarowanie pracować
i uzyć się za „sprawca”,
Proszę o przychylne rozpatrzenie mojej prośby.

Lubczyk Anna.

↑ Podanie o pracę w Stoczni Gdańskiej Anny Walentynowicz (z domu Lubczyk), materiał z wystawy stałej Europejskiego Centrum Solidarności, 1950 | Zbiory ASG

→ Brygada kadłubowców ze Stoczni Gdańskiej, ok. 1950, fot. autor nieznan | Zbiory APG

Ziemia obiecana

Po zakończeniu II wojny światowej Gdańsk został włączony do Polski. Z wielu stron kraju, między innymi z centralnej Polski i z dawnych Kresów Wschodnich, do miasta przybywali nowi mieszkańcy. Byli to ludzie o różnych biografiach, przekonaniach i pochodzeniu społecznym – przedwojenni robotnicy, chłopci, inteligencja, byli żołnierze i więźniowie, pracownicy przymusowi, repatrianci... Wielu z nich znalazło zatrudnienie w stocznich, w których pozostała część niemieckich pracowników i przedwojennych gdańszczan, a także grupa Kaszubów. Powstający zakład przyciągał przedwojennych absolwentów uczelni technicznych, w tym bardzo nielicznych specjalistów z zakresu budownictwa okrętowego, oraz wiele osób przypadkowych, pragnących jedynie przetrwać w trudnej powojennej rzeczywistości. Porządkowaniu i odbudowie przejętych od Rosjan stocznii, z których wkrótce miała powstać Stocznia Gdańska, towarzyszył niezwykle entuzjazm. Ich pierwsi pracownicy czynnie włączyli się także w odgruzowanie i odbudowę zniszczonego przez wojnę Gdańska.

WARTO WIEDZIEĆ

Okrętowcy 1945

Szacuje się, że w 1945 roku w całej Polsce było zaledwie około 20 inżynierów, stu techników i tysiąc rzemieślników mających jakiegokolwiek doświadczenie w produkcji okrętowej.

STOCZNIOWCY!

OPANUJEMY BUDOWĘ
NOWOCZESNYCH JEDNOSTEK
PEŁNOMORSKICH

*Rozwiniemy Ruch
Współzawodnictwa*

W WALCE O TERMINOWE ODDANIE
DO EKSPLOATACJI NOWYCH STATKÓW

↑ Plakat propagujący współzawodnictwo pracy wśród stoczników, lata 50. XX wieku, autor nieznanym
| Zbiory PAN BG

WARTO WIEDZIEĆ

Znani stocznicy

Stocznę współtworzyli Kazimierz Leski – inżynier i wynalazca, oficer wywiadu Armii Krajowej, który wykradł Niemcom fragmenty planu Wału Atlantyckiego, oraz Jerzy Doerffer – znany konstruktor okrętowiec. Pracę w zakładzie znaleźli późniejszy popularny aktor Leon Niemczyk, gdański pisarz Bolesław Fac, a także przyszli działacze opozycji antykomunistycznej – Anna Walentynowicz (→ s. 268) i Lech Wałęsa (→ s. 264).

Stoczniovcy

Stocznia powstała niemal od zera. Zniszczony i pozbawiony wyposażenia zakład trzeba było odbudować, kanały oczyścić z wraków, naprawić urządzenia. Liczył się każdy człowiek – od malarzy, przez szklarzy, dekarzy, mechaników, aż po inżynierów i księgowych. Do rozpoczęcia produkcji statków przede wszystkim potrzebna była jednak wykwalifikowana kadra okrętowców, której wówczas w kraju brakowało. Stoczniovcy musieli uczyć się swego zawodu poprzez praktykę. Pierwszym etapem zdobywania doświadczeń były remonty wraków, przebudowy statków i budowa kutrów. Na przełomie lat 40. i 50. do stoczni trafili pierwsi absolwenci gdańskiego Liceum Budowy Okrętów oraz Politechniki Gdańskiej. Wraz z rozwojem produkcji wzrastała liczba pracowników zakładu. Przybywali tu ludzie z całego kraju, licząc na zdobycie zawodu, wysokie zarobki, stabilne życie oraz awans społeczny. Dzięki systemowi szkoleń i kursów zawodowych podnosili swoje kwalifikacje. W latach 60. i 70. Stocznia Gdańska miała już doskonale wyszkoloną kadrę zarządzającą, inżynierską, mistrzowską i robotniczą. Wśród licznych zawodów i specjalizacji byli robotnicy produkcyjni, marynarze, projektanci i technicy, pracownicy administracyjni i socjalni, a nawet personel medyczny. Zakład cały czas borykał się jednak z brakiem specjalistów, dlatego w całym kraju prowadził zorganizowany werbunek pracowników. W niektórych okresach w stoczni pracowało nawet 20 tysięcy osób. Kobiety stanowiły od pięciu do nawet kilkunastu procent załogi. Łącznie w latach 1945–1996 w stoczni zatrudnionych było ponad 140 tysięcy pracowników!

ZE WSPOMNIENIĘ STOCZNIOWCÓW

Leszek Nowicki

Teraz byłem jednym z nich. W domu po pracy chodziłem z podniesioną głową, byłem stoczniovcem, pracowałem w stoczni, która budowała statki dla całego świata. [...] Gdy się pojechało na południe czy w góry i powiedziało się, że się jest z Gdańska, to każdy pytał: marynarz czy stoczniovcie? Bo dla stoczniovcy i górnika jest szacunek w każdej części kraju.

Eugeniusz Wasilewski

Pierwsi stoczniovcy byli ludźmi czynu, cechował ich jakiś niezwykły zapał do pracy i skromność. Po prostu chcieli szczerze pracować dla kraju. Byli to przede wszystkim pracownicy wysoko kwalifikowani, z przedwojennych fabryk Warszawy, Stalowej Woli, Skarżyska. Nie pytali się, za ile, ani nie pilnowali ośmiodziesiętnego dnia pracy. Pracowali od świtu do nocy.

WARTO WIEDZIEĆ

Podstawowe wydziały Stoczni Gdańskiej im. Lenina

K | Wydziały Produkcji Kadłubów (wydziały kadłubowe)

- K1 – Wydział Obróbki i Prefabrykacji Kadłubów
- K2 – Wydział Montażu Kadłubów A (Zakład Budowy Statków A)
- K3 – Wydział Montażu Kadłubów B (Zakład Budowy Statków B)
- K4 – Wydział Montażu Kadłubów (trawlerów), od 1961 zakład C
- K5 – powstał w połowie lat 70. XX wieku na wyspie Ostrów, następnie połączony z K1

W | Wydziały Wyposażenia Statków (wydziały wyposażeniowe)

- W1 – Wydział Konserwacyjno-Malarski (tak zwany malarski)
- W2 – Wydział Instalacji Okrętowych (tak zwany rurarski)
- W3 – Wydział Ślusarni Okrętowej (tak zwany ślusarski)
- W4 – Wydział Elektryczny
- W5 – Wydział Stolarski

PS | Zakład Budowy Silników (wydziały silnikowe, tak zwane esy)

- S1 – Wydział Odlewniczy
- S2 – Wydział Kuźniczy
- S3 – Wydział Kotłarsko-Spawalnicy
- S4 – Wydział Obróbki Mechanicznej (tak zwany mechaniczny centralny)
- S5 – Wydział Montażu Silników

PC | Zakład Budowy Statków C

- C1 – Wydział Montażu Kadłubów
- C2 – Wydział Montażu Maszyn
- C3 – Wydział Ślusarski
- C4 – Wydział Elektryczny
- C5 – Wydział Ślusarsko-Malarski

MY – Zakład Transportu

P1 – Wydział Obsługi Budowy Statków, Wydział Prób (tak zwany dział bosmański, w latach 60. XX wieku połączony z wydziałem P2, obsługującym holowniki, dźwigi pływające czy most)

R3 – Wydział Remontu Maszyn i Urządzeń

RM – Główny Mechanik

RE – Główny Energetyk

UN – Wydział Produkcji Oprzyrządowań (tak zwana narzędziownia)

1844-1849

Królewska baza postoju
i remontu korwet
Königliche Korvetten-Depot
Platz (pruska)

1849-1854

Baza Marynarki w Gdańsku
Marine Depot Danzig
(nazywana także stoczną marynarki)

1854-1871

Stocznia Królewska w Gdańsku
Königliche Werft Danzig

1871-1918

Stocznia Cesarska w Gdańsku
Kaiserliche Werft Danzig

1918-1922

Stocznia Rzeszy (republiki)
Reisch Werft (pod zarządem Miasta Gdańska)

1922-1939

Międzynarodowe Towarzystwo
Budowy Statków i Maszyn Sp. Akc.
The International Shipbuilding and Engineering Company Ltd.
polska nazwa: Stocznia Gdańska,
niemiecka: Danziger Werft und Eisenwerkstätten AG

1939-1945

Stocznia Gdańska SA
Danziger Werft AG (nazistowska)

1945-1947

Stocznia nr 1 (polska)

GENEALOGIA STOCZNI GDAŃSKIEJ

1892–1929

F. Schichau Stocznia Okrętowa w Gdańsku
F. Schichau Schiffswerft zu Danzig
(potocznie: Stocznia Schichaua – Schichau Werft)

1929–1941

F. Schichau Sp. z o.o., Elbląg
Oddz. Stocznia Okrętowa
w Gdańsku (Stocznia Schichaua)
F. Schichau G.m.b.H., Elbing
Abt. Schiffswerft zu Danzig
(Schichau Werft)

1941–1945

F. Schichau Sp. Akc. (Stocznia Schichaua)
F. Schichau AG (Schichau Werft)

1945–1947

Stocznia nr 2 (polska)

1947–1967

Stocznia Gdańska

1967–1990

Stocznia Gdańska im. Lenina

1990–1998

Stocznia Gdańska SA
(od 1996 w upadłości)

1998–2006

Stocznia Gdańska – Grupa Stoczni Gdynia SA
(zlokalizowana na wyspie Ostrów)

od 2006 Stocznia Gdańsk SA

(zlokalizowana na wyspie Ostrów)

Trasa 1

NARODZINY SOLIDARNOŚCI

----- Historyczne granice Stoczni
Gdańskiej

■ Obiekty na trasie

■ Inne obiekty opisane
w przewodniku

Trasa 1

NARODZINY SOLIDARNOŚCI

To w Stoczni Gdańskiej powstał Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” – wielki pokojowy ruch społeczny, który walczył o upadek komunizmu w Europie Środkowej i Wschodniej. Cała jej przestrzeń ma ogromną wartość historyczną, symboliczną i kulturową, dla Polski, Europy i świata. Potwierdza to Znak Dziedzictwa Europejskiego (→ s. 89), którego tablica znajduje się w przejściu Bramy nr 2, oraz status pomnika historii nadany przez prezydenta RP. Zapraszamy w podróż po najważniejszych zabytkach opowiadających historię protestów robotniczych i Solidarności.

- 1 **Droga do Wolności** | Bulwar miejski, symboliczna przestrzeń łącząca najważniejsze zabytki związane z historią Solidarności (→ s. 103).
- 2 **Pomnik Poległych Stoczniovców 1970** | Wzniesiono go, aby upamiętnić ofiary robotniczego protestu krwawo stłumionego przez komunistyczne władze (→ s. 105).
- 3 **Brama nr 2** | Przed tą bramą zabito i raniono stoczniovców podczas protestu w Grudniu '70. W Sierpniu '80 stała się ona symbolem zwycięstwa strajkujących (→ s. 111).
- 4 **Sala BHP** | Miejsce, w którym w Sierpniu '80 negocjowano i podpisano historyczne Porozumienie Gdańskie, dzięki któremu narodziła się Solidarność (→ s. 117).
- 5 **Europejskie Centrum Solidarności** | Instytucja mająca upamiętniać dziedzictwo Solidarności i krzewić jego ideały. Zapraszamy na wystawę stałą, która jest sercem tego miejsca. W pierwszej sali, nazwanej Narodziny Solidarności, przedstawiono opowieść o stoczni i strajkach w 1980 roku (→ s. 121).
- 6 **Symboliczne miejsce pierwszego wiecu** | 14 sierpnia 1980 roku, w dniu rozpoczęcia wielkiego strajku, w tym miejscu stała ładowarka Stalowa Wola, której użyto jako trybuny. Wokół zebrali się stoczniovcy, a z jej dachu przemawiali Lech Wałęsa i dyrektor stoczni Klemens Gniech. Tu uformował się pierwszy komitet strajkowy (→ s. 121).
- 7 **Budynek dyrekcji Stoczni Gdańskiej i plac** | W siedzibie zarządu stoczni toczyły się pierwsze rozmowy i negocjacje w sierpniu 1980 roku. Plac był miejscem stoczniovców wieców (→ s. 141).
- 8 **Hala warsztatu mechanicznego wydziału S4** | Tu zaczął strajk w grudniu 1970 roku, który objął następnie Gdańsk i inne miasta Wybrzeża (→ s. 153).
- 9 **Budynek straży** | Podczas negocjacji w Sierpniu '80 nocowali w nim członkowie komisji ekspertów wspierający Międzyzakładowy Komitet Strajkowy (→ s. 145).

- 10 Wielka hala COOPK na wyspie Ostrów** | Widoczna z mostu pontonowego. Niedostępna dla zwiedzających. Jedno z ognisk sierpniowego strajku. Zainicjował go w tym miejscu Jerzy Borowczak. Agitację zaczął w szatni znajdującej się obok hali (→ s. 206).
- 11 Stoczniowe ulice i most pontonowy** | Zakładowymi ulicami 14 sierpnia 1980 roku szły pochody stoczniowców. Protestujący zajęli most, by jego rozłączenie nie podzieliło zakładu (→ s. 199).
- 12 Budynek socjalno-warsztatowy** | Miejsce pierwszej narady komitetu strajkowego stoczni w Sierpniu '80. Po wiecu przy ładowarce komitet przybył tu z Lechem Wałęsą, by sprecyzować postulaty, po czym udał się na negocjacje z dyrekcją stoczni (→ s. 213).
- 13 Symboliczne miejsce historycznego skoku Lecha Wałęsy** | Tędy do Stoczni Gdańskiej w dniu rozpoczęcia strajku miał się dostać Lech Wałęsa, który nie był wówczas pracownikiem zakładu (→ s. 223).
- 14 Hala prefabrykacji sekcji kadłubów wydziału K3** | Drugie miejsce, w którym rozpoczął się strajk. Na placu przed halą grupy z wydziału K3 i z wyspy Ostrów połączyły się rankiem 14 sierpnia 1980 roku i ruszyły na wiec (→ s. 237).
- 15 Brama nr 3** | Podobnie jak Brama nr 2 to symboliczne miejsce spotkań ludzi spoza stoczni ze strajkującymi (→ s. 251).

↑ Ludzie zgromadzeni przed Bramą nr 2 Stoczni Gdańskiej im. Lenina podczas strajkowej mszy świętej, sierpień 1980, fot. Stanisław Składanowski | Zbiory ECS

Projekt graficzny i typograficzny: tatastudio

Projekt okładki: tatastudio

Zdjęcie na okładce: Marek Zarzecki

Redakcja merytoryczna: Andrzej Trzeciak

Współpraca redakcyjna: Magdalena Staręga

Autorzy zdjęć: Gottheil&Sohn, Dawid Linkowski, Zenon Mirola, Edmund Chabowski, Stanisław Składanowski, Andrzej Trzeciak, Grzegorz Mehring, Dariusz Molik, Stefan Kraszewski, Leonard Szmaglik, Krzysztof Korczyński, Andrzej Tanewski, Giedymin Jabłoński, Mirosław Miłogrodzki, Michał Czacharowski, Sławomir Fiebig, Dariusz Sobieski, Krzysztof Krzempek (?), Tadeusz Kłapyta, Lech Trawicki, Piotr Mróz, Janusz Uklejewski, Wiesław Czerniawski, Mariusz Waras, Leszek Biernacki, Marek Zarzecki, Bruno Machtans, Andrzej Ditrich, Zbigniew Trybek, Romuald Broniarek, Wojciech Milewski, Stanisław Markowski, Gertruda Kelting

Autorzy rysunków, grafik i map: Piotr Willer, Johann C. Schultz, Johann C. Hadrian, Otto Bolhagen, Jerzy Treutler (?), Jerzy Wróblewski, Jerzy Janiszewski, Anna Wiłkowska, Grupa 5 Architekci, Leszek Sobocki, Stefan Styczyński, Krzesimir Jagiełło, Julius Gottheil, Julius Greth, Georg R. Niedermeyer

Źródła materiałów ikonograficznych: Europejskie Centrum Solidarności (ECS), Polska Akademia Nauk Biblioteka Gdańska (PAN BG), Archiwum Państwowe w Gdańsku (APG), Instytut Pamięci Narodowej (IPN), Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku (NMM), Politechnika Gdańska (PG), Biblioteka Elbląska im. C.K. Norwida (BE), Teatr Wybrzeże (TW), Muzeum Narodowe w Gdańsku (MNG), Nowe Muzeum Sztuki, oddz. MNG (NOMUS), Ośrodek Karta (OK), Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków (WUOZ), Archiwum Stoczni Gdańskiej (ASG), Urząd Miejski w Gdańsku (UMG), Sun reef Yachts (SY) oraz zbiory prywatne Arkadiusza Bileckiego, Krzesimira Jagiełły, Piotra Mroza, Andrzeja Trzeciaka, Mariusza Warasa, Jerzego W. Wołodźki

Redakcja językowa i korekta: Katarzyna Żelazek, Piotr Sitkiewicz, Mirosław Wójcik

Koordinacja wydania: Artur Rogoś

Skład i łamanie: tatastudio

Druk i oprawa: Grafix Centrum Poligrafii

Szczególne podziękowania spółce Stocznia Cesarska Development za umożliwienie wykonania dokumentacji fotograficznej stoczniowych obiektów oraz osobom i instytucjom, które udostępniły materiały ikonograficzne ze swoich zbiorów, w szczególności Polskiej Akademii Nauk Bibliotece Gdańskiej, Archiwum Państwowemu w Gdańsku i Narodowemu Muzeum Morskiemu w Gdańsku.

Wydawca dołożył wszelkich starań w celu ustalenia autorstwa i stanu prawnego materiałów zamieszczonych w tej książce. Ewentualni właściciele praw autorskich, do których mimo wysiłków nie udało się dotrzeć, proszeni są o kontakt.

Copyright © 2019 by Europejskie Centrum Solidarności
Wydanie pierwsze

Wydawca

Europejskie Centrum Solidarności
pl. Solidarności 1, 80-863 Gdańsk
tel.: 58 772 40 00, fax: 58 772 42 92
e-mail: ecs@ecs.gda.pl
ecs.gda.pl

ISBN 978-83-62853-83-0